

האליזר

עלון לשבת קודש

דברי מחשבה והלכה, ומהנעשה בבתי הכנסת

לע"נ יוסף בן אליה וחממה ז"ל לבית גיאת
לע"נ משה בן זילפה ואליאס ז"ל לבית חיימי

נושא השבוע: דיני ממונות (לה)

ח' תמוז תשפ"א 1379 (שנה כו')

ההפטרה: "ויפתח הגלעדי" (שופטים יא)

היתר עיסקא מציל מהרבה איסורי
ריבית להשיג בטל: 08-8644452

פרשת זוקת

"באר זכרונות שרים כרוה נדיבי העם במזוזוקק במשעלותם ומבדבר מתנה" (כא, יז)

"באר" - זוהי התורה, "חפרה שרים" - אלו תלמידי חכמים שהם שרי התורה ולומדיה העמלים ומעמיקים ללמוד את התורה ורזיה, "כרוה נדיבי עם" - אלו העשירים והנדיבים העוסקים במסחר ובמשא ומתן ותומכים מכספם בלומדי התורה. "וממדבר מתנה" - כמו שהמדבר הוא סמל לישרות וטוהר, כך רק כסף שמגיע מתוך יושר וניקיון כפיים מותר לנדיבי העם והעשירים לתרום במתנה ללומדי התורה.

מסופר על עשיר אחד שהרוויח והתעשר בדרכים מפוקפקות ושלא ביושר אבל היה פזרן בממונו, פעם בא אל הצדיק רבי ישראל מרוז'ין והניח פתקא ופדיון בסכום הגון. לקח הרבי את הפתקא אך את הכסף לא רצה לקחת ואמר לו: "כתוב 'וממדבר מתנה', המדבר הינו סמל לישרות וטוהר ורק מכסף שבא מיושר וניקיון כפיים מותר לקחת מתנות, אך לא מזה שצבר את רכושו במרמה ועושק". (עיטורי תורה, תורת הפרשה) **"זאת התורה אדם כי ימות באוהל" (יט, יד)**

ר' אפרים מרגליות היה עשיר גדול ובעל עסקים רבים, אבל בשעה שעסק בתורה היה מסתגר בחדרו ולא היה נפנה לשום עסק. פעם בשעת לימודו, באה אליו אשתו והודיעה לו שסוחרים גדולים באו אליו, ואם לא יפנה אליהם מיד ילכו לדרכם והוא יפסיד סכום כסף גדול. השיב לה: "בשעה שאני יושב ועוסק בתורה צריך להיות כמו מת לגבי ענייני העולם הזה, וזה שנאמר: "אדם כי ימות באוהל", ואחר כך כשנודע לו איזה סכום גדול הפסיד, אמר בשמחה: "ב"ה ששילמתי כמה אלפי רובלים בעד דף גמרא". (אמרי חן)

תוקפו של "היתר עסקא"!

השקפת היהדות

מעשה בלוקח נכבד של אחד הבנקים שלוה מהבנק סכום גדול לצורך עסקה גדולה. הבנק במסגרת השקעותיו בכל מיני פרויקטים השקיע גם הוא סכום כסף באותה עסקה בנפרד כאחד השותפים. והנה כל אלו שהשקיעו את כספם באותה עסקה הפסידו את כספם. פנה הלקוח הנ"ל לבנק בטענה מאחר והבנק חתום על "היתר עסקא", הרי הם שותפים ולכן הוא פטור מלהחזיר לבנק את הכסף שלוה ממנו וגם מהצורך להוכיח על הפסדים בעסקה זו. הבנק טען כי ה"היתר עסקא" שחתמו עליו אין בו ממש וזהו "מסמך של דתיים" שהוא חתם עליו כדי למשוך לקוחות דתיים ותו לא, אך לא משמש כמסמך המחייב את הבנק כלל וכלל. כשהבד"ץ העדה החרדית (שהשטר היה מטעמים) שמעו את הסיפור הנ"ל, הם פנו לבנק שאם הוא לא יסתדר עם הלקוח הם יפרסמו שלקוחות דתיים לא יצטרפו לבנק הנ"ל... למדים אנו מכאן שההיתר עסקא אינו משחק חשבונאי אלא מציאות משפטית והלכתית מחייבת.

וקשה לכאורה שהרי אם התורה אוסרת לקחת ריבית על הלוואה, כיצד זה חז"ל התירו זאת באמצעות חתימה על "היתר עסקא"? זה מתבטא בתחומים נוספים: התורה אסרה המצאות חמץ בפסח בבית, אם כן כיצד חז"ל התירו זאת ע"י מכירת חמץ לגוי אף על פי שהחמץ נשאר בבית? וכן בשנת שמיטה-

ע"פ "אור החיים" תל אביב * לא לעיין בזמן התפילה * שקיעה 7:50-7:51 * סוף זמן ק"ש 8:24-8:25

יציאת ש"ר"ת: 9:17

יציאת שבת: 8:21

כניסת שבת: 7:30

התורה אסרה לעבד את האדמה ולזרוע בה, כיצד זה חז"ל התירו זאת באמצעות "היתר מכירה"? ישנה תשובה אחת לכל הנ"ל: התורה אמנם אסרה אך באותה נשימה נתנה לחז"ל כוח כנאמר בדברים (י, י-יא): "ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא אשר יבחר ה' ושמרת לעשות ככל אשר יורוך על פי התורה אשר יורוך. ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה, לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל". חז"ל ראו ברוח קודשם שמצוות מסוימות קשות מאד לביצוע ורבות בהם המכשלות ולכן בנו "כביש עוקף" – היינו דרך היתר למצב הלכתי שרצוף בבעיות. כגון: איסורי ריבית. בדורות האחרונים שבעונותנו התמעטו אנשי אמנה, והיה קשה למצוא אדם שיסכים להלוות כסף לחברו בתורת חן וחסד מפני ירידת ערך הכסף והן מפני הרצון להרוויח מהכסף שבידם, לפיכך, מפני דוחק השעה ומחשש שיבוא ח"ו להלוות בריבית גמורה, תיקנו חז"ל בדורות עברו "היתר עיסקא" הנכחי שמשמעו קבלת ריווח ממעות בהיתר מבלי לעבור על איסורי ריבית, מפני שהמעות ניתנות בתורת "עיסקא" ולא כהלוואה. ובפרט בדורנו אנו שהכלכלה מאד מפותחת והיא כוללת עסקאות וצורות תשלום רבות ומגוונות הרוויות באיסורי ריבית שלא היו קיימות בעבר.

מעשה שהיה

אם אתה משמח את שלי....

בעיר רכסים נחגגה בר מצווה לילד יתום מאב. חסרונו של האב ניכר מאד היות ויש לו תפקיד מרכזי בבר-מצווה, קרי להנחות את הערב, לקבל את המוזמנים ולתת לחתן הערב את תשומת הלב שלו... בני המשפחה רצו לשמח את הנער, הם ידעו שהוא מאד אוהב לשמוע זמר מסוים ולכן הם התקשרו אליו בתחינה שיבוא לשמח את החתן הבר מצווה ואמרו לו: "דע לך, זו מצווה גדולה לשמח נער יתום, אמנם אין לנו כסף לשלם לך, אך זו מצווה גדולה וחשובה..", "אני אבדוק ואחזור אליכם עם תשובה" השיב להם. הוא ניגש להתייעץ עם רבו ואמר לו: "ביקשו ממני לבוא ולשמח חתן יתום, בבר מצווה שלו ללא תשלום, אני צריך לנסוע ולהתאמץ לשיר ערב שלם ומאידך גיסא זו מצווה לשמח נער יתום, וגם כך הפרנסה לא משהו, זו תקופת קורונה ואין עבודה ואני אמור להופיע בחינם". השיב הרב: "דע לך, בזכות החסד שתעשה עם היתום תראה ברכה בכל מעשי ידיך". הזמר התקשר לבני משפחה של הנער ושאל: "מתי התאריך?" והביע את הסכמתו להגיע לאירוע ולשמח ללא תשלום את חתן הבר מצווה. הוא הגיע בתאריך הנקוב ולא רק בשביל לסמן V, הוא השקיע ונתן את כל כולו, הנחה את האירוע, הזמין את חתן הבר-מצווה לשאת דרשה ואף רקד עימו באמצע המעגל, כשהנער התרגש ושמח במיוחד. בסוף הערב ניגש הנער עם אימו לזמר והודו לו נרגשים כשדמעות בעיניהם. הוא נפרד מהם בהרגשה נפלאה ומרוממת, ב"ה, זכיתי לעשות את המצווה וזה שווה הכל, הרהר בליבו. לאחר יומיים הוא קיבל טלפון, על הקו היה דוד של חתן הבר-מצווה שאמר: "תראה, לא נעים לי לומר לך, אני הדוד של הנער, התברר שהוא חיובי לנגיף הקורונה, לכן ביקשו ממשרד הבריאות להודיע לך שאתה צריך להיכנס לבידוד". הוא היה בהלם מוחלט: "ריבוננו של עולם, מה קורה פה? אני הלכתי לשמח נער יתום ובתמורה אני צריך להכנס לבידוד ל-12 יום, מה יהיה?". לאחר יומיים החל חומו לעלות כשזה מלווה בשיעול, הוא ניגש לעשות בדיקת קורונה והתברר שהוא חיובי לקורונה, הוא הבין ממי הוא נדבק. חלפו 10 ימים וב"ה התסמינים החלו לדעוך, הוא קיבל שיחת טלפון, ושואל אותו מי שמעבר לקו: "תגיד לי, אתה היית בבר מצווה שהייתה ברכסים?", הוא רצה לנתק כיוון שפחד שיודיעו לו על עוד בידוד, מי יודע איזה הפתעות עוד יהיו לי מבר מצווה זו, הרהר לעצמו. אך האיש שמעבר לקו אמר: "אני מדבר איתך מאמריקה, יש לנו ארגון שחוגג בר מצווה לנערים יתומים. נציג מטעמנו היה בבר מצווה ברכסים ושלח לנו הסרטות שהוא צילם מהבר-מצווה הזו ואמר לנו שאנו חייבים לראות איך נער הבר מצווה שמח מכל הלב, ראינו את ההסרטות ומאוד התרגשנו ודמענו. אנו עומדים לפני

הפקת ענק בארצות הברית לכמה נערי בר-מצווה יחד, ואנו משלמים היטב מלבד על שהות בבתי מלון וטיסות. אנו רוצים שתבוא להנחות את הערב הזה ולשמח את החתנים, אך יש לנו בעיה אחת: הרשויות בארצות הברית לא נותנים לנו להביא אמנים מחוץ לארץ, אלא אם כן הם מחלימים מקורונה, רצינו לדעת אם אתה מחלים מהנגיף? ואכן השכר לא אחר לבוא בבחינת: "אם אתה משמח את שלי אני משמח את שלך" (24 צבי נקר)

הלכות גניבה גזילה [לה]

פינת ההלכה

גזל בריבית [יא] "היתר עיסקא" [ג]

א. התורה אסרה הלוואות וללוות בריבית (ש"ע י"ד ס' קס ס"א). בין שההלוואה בכסף, באוכל או בדבר אחר (ע"פ חומש דברים כג כ, ש"ע ס, נשך כסף לגר"א פ"ז פ"א ס"א). יש אומרים שיסוד האיסור מדין גזל (נשך כסף ס' ז עמ' סו-סט). והאיסור הוא בין שהריבית מהתורה ובין מדרבנן (ס).
ב. "היתר עיסקא" – הינו דרך ללוות כסף ולהחזיר יותר ממה שלווה בלי שהתוספת הזו תחשב לריבית, ע"י שמשנים את מהות העסק ביו הצדדים מהלוואה לפיקדון, שהמלווה נותן ללווה כסף להשקיע בעסקים והלווה מתחייב לעשות עסקים טובים ורווחים בכסף זה, כשאחריות הפקדון על המלווה, והם נעשים שותפים זמנית ומסכמים ביניהם להתחלק ברווחים או בהפסדים ח"ו וקובעים שאם הלווה לא יצליח להוכיח את הרווחים או ההפסדים [כפי שמצוי-שצריך עדים, שבועה והוכחות כתובות] אזי ישלם הלווה למלווה סכום השווה לאחוז הריבית שהיה צריך לשלם, אך הפעם בתור רווח.

הלן התחומים שהיתר עיסקא נותן כיסוי: בחשבון בבנק, בתשלומי מים, טלפון, חשמל וגז, בקניה: באשראי, בתשלומים, בתשלום מראש על מוצרים, בקניה ושכירות דירה, בקנסות מצטברות, פבודה צ"ק בפחות משווי אצל "פורט צ'קים" וכן במוכר שטר חוב פחות משווי [כשאין הקונה מקבל אחריות לשטר/צ"ק], בתשלום מוקדם לבעל מקצוע על עבודתו, בגמחי"ם המשאילים חפצים ללא תשלום וגוברים דמי ערבון ורוצים להשתמש בהם עד להשבת החפץ, הלוואות בין שכנים על מוצרים מתכלים, שכירות רכב לגבי הדלק שברכב, בביטוחי חיים וכו'.

ג. אם רוצה ללוות כסף על סמך ה"היתר עיסקא":

@ לצורך עסקיו כדי להרוויח באמצעותו -ההיתר הוא לכתחילה.

כגון: לצורך קניית דירה [=משכנתא] (אפילו לצורך מגורים), קניית סחורה למסחר וכדו' (הליכות עולם לרש"ל הרה"ג עובדיה יוסף ח"ח עמ' לו).

@ כדי לפרוע חובותיו, לצורך הוצאות ביתו, לקניית מוצרים, לבית או למימון הוצאות חתונת בנו וכדו' (גזעו עולם – שערי רצית פ"כ ס"ט, רצית לאור ההלכה פ"כ ס"ב, מלוה ה' ח"צ פ"ג ס"ו) – ההיתר עיסקא

לא מועיל כל כך, מ"מ רבים מקילים ללוות בריבית בהיתר עיסקא לצורך הוצאות ביתו וחובותיו וכדו' באופן שיש לו איזה עסק אחר שמרוויח בו [כגון: מפעל, חנות, דירת מגורים שלו, אגרות חוב, מניות, תוכניות חסכון, קופת גמל וכו'] וכשמקבל את כסף ההלוואה יכוון [במחשבתו] להקנות למלווה חלק משאר העסקים הנ"ל שמניבים רווחים כנגד הסכום שקיבל כהלוואה (פרשת רצית פ"טו ס"ה, גזעו עולם – שערי רצית ס"ב, רצית פנחס פ"כ ס"ו-ז, רצית לאור ההלכה פ"כ ס"ב, נשך כסף פ"ח ס"ה, מלוה ה' ס, רצית יראה פ"מ ס"כ).

ואם אין לו עסקים אחרים [כנ"ל] עדיף לו להחמיר שלא לסמוך על היתר עיסקא ללוות בריבית (רצית לאור ההלכה פ"כ ס"ג, ס' רצית פנחס פ"כ ס"ט, מלוה ה' ח"צ פ"ג ס"ו). מכל מקום יכול לסמוך באופן:

* כשלווה מחברו- בשעת דחק ממש (נשך כסף פ"ח ס"י, עיין ס' רצית פנחס ס"ק ה, עיין מלוה ה' פ"ג ס"י שהזכיר את המתירים, עיין יסודות הרצית עמ' מד).

הטעם: שדין זה שונה מהלווה מהבנק שמתירים בדיעבד, שדין הלווה מבנק או מחברה בע"מ קל יותר מאחר ובהלוואה זו אין בעלים ואין לאיסור על מי לחול (עיין הליכות עולם ח"ח עמ' לו-ט).

* כשלווה מהבנק- יכול לסמוך על ה"היתר עיסקא" בדיעבד (הליכות עולם ס, רצית לאור ההלכה ס"מה, משנת רצית ס, ש"ת הרש"ל לגר"י יוסף ח"א יו"ד ס' ז).

הטעם: להקל בדיעבד – מאחר ולבנק ולכל חברה בע"מ אם חתומה על היתר עיסקא דינה קל יותר מכל הלוואה רגילה בהיתר עיסקא ולכן מקילים בה בדיעבד (הליכות עולם ס, ש"ת הרש"ל ס).

ד. חברות חשמל, גז, טלפון ומים גובות על איחור בתשלום חשבונותיהם ריבית פיגורים מצטברת ואע"פ שחברות אלו חתומות על "היתר עיסקא" רצוי להשתדל לשלם בזמן כדי שלא יתחייב בריבית פיגורים (רצית לאור ההלכה פ"ה ס"י, ק. ילקו"י יו"ד ס' קנט ס"ב, רצית פנחס פ"ז ס"א מט).

הטעם: בהגיע מועד תשלום חשבון טלפון מים וכדו' והוא לא משלם, הוא חייב סכום זה לחברה שגובה ריבית על "הלוואה" זו ודינה כמו הלוואה מן הבנק לענין הסתמכות על "היתר עיסקא" [ראה סעיף ג].

אמנם אם גבו בטעות סכום גבוה הם נוהגים להחזיר עם רבית והצמדה ואין צריך להחזיר את התוספת (ריבית) שקיבל מהם. הטעם: שהרי הם חתומים על היתר עיסקא (רצית לאור ההלכה פ"ה ס"ב).

ה. מי שעושה ביטוח חיים נכון שיוסיף בסוף החוזה "והכל נעשה על פי היתר עיסקא" (סו"ת יחווה דעת לגר"ע יוסף ח"ג ס"פה).

הטעם: שיש סעיף בביטוח חיים שאם המבוטח יחיה אחרי עשרים שנה מתחילת הביטוח הוא יקבל את כספו בחזרה בצירוף ריבית והצמדה (רביית לאור ההלכה פ"ה ס"כב ס' רבית – ברית פנחס פ"ז ס"מה). אבל לביטוחים אחרים כגון: רכב, דירה, עסק וכדו' אין צורך (רביית לאור ההלכה סס).

ו. השוכר או משכיר דירה, כלי עבודה וכדו' צריך להוסיף בחוזה שההסכם כפוף ל"היתר עיסקא" ברית פנחס (שמצוי בבית) [וזה בנוסף לשטר עיסקא שחתם עליו חד פעמי] וזה בגלל בעיות ריבית שקיימות בחוזה שכירות כגון: ריבית פיגורים מתרבה שנצרך לשלם הצד שלא עומד בהסכם (גזעוה עולם – סערי רביית פ"כב ס"יד, רביית לאור ההלכה פ"ה ס"טו, פרשת רביית פ"ד ס"ד).

ז. בחוזה עבודה בין עובד למעביד או בין בעל בית לבעל מקצוע כדאי להוסיף שההסכם כפוף ל"היתר עיסקא" (שתלוי בבית/בעסק) עקב בעיות של קנסות וריבית פיגורים שלפעמים כוללים חוזים מסוג זה, כשהמעסיק לא משלם בזמן את המשכורת (מלוה ה' ח"ב ס"א ס"ח).

ח. מותר למכור צ'ק פחות משווייו בין שהוא במזומן ובין דחוי ע"י חתימה על היתר עיסקא [כשזה פחות משווייו אך יותר מ-1.5% שאל"כ אין צורך בהיתר עיסקא שזה רק שכר טירחא שמותר (רביית לאור ההלכה ס"יג ס"ק יצ)] ויוסיף בטופס המכירה ע"פ היתר עיסקא שתלוי בביתי (מלוה ה' ח"ב עמ' קס, ס' רבית – ברית פנחס פ"א ס"ט, פרשת רביית פ"א ס"א). מ"מ היתר זה מוגבל לאיזה צורך משתמשים בכסף שמקבלים תמורת הצ'ק [=ההלוואה] כאמור בסעיף ג.

הטעם: כשמכור צ'ק פחות משווייו, הרי יש כאן הלוואה במזומן (=כסף פדיון הצ'ק פחות משווייו) וכנגדו הלוואה (=מוכר הצ'ק) נותן למלווה (=קונה הצ'ק) צ'ק לפירעון ההלוואה הזו בסכום גבוה יותר מהכסף שקיבל והרי זו ריבית, מ"מ ע"י היתר עיסקא מותר לעשות כן וכאמור בסעיף ג (סס).

ט. מותר לקנות מוצר בתשלום מראש ואפילו כשהמוכר מוזיל לו את מחיר המוצר עקב כך על פי היתר עיסקא, ע"י שיוסיף בחשבונית/קבלה של הקניה ע"פ היתר עיסקא הכללי שתלוי בביתי (על סמך שטר היתר עיסקא הכללי שחתם עליו) וההיתר עיסקא כאן לכתחילה.

הטעם: כשהקונה משלם מראש והמוכר מוזיל לו עקב כך את מחיר, התשלום מראש נחשב כהלוואה למוכר ופירעונו הוא כשהקונה מקבל את המוצר, וההוזלה הנ"ל נחשבת לריבית וכן יש בעיה נוספת של התייקרות המוצר ואז הקונה מקבל מוצר ששווה יותר ממה ששילם וההפרש ביניהם זו רבית – וע"י היתר עיסקא נפטרים כל בעיות אלו (נשך כסף פ"ז ס"טו, חוט שני עמ' ק).

י. כשמזמינים אירוע באולם אירועים כגון: בר מצוה, חתונה וכדו' ומשלמים מראש צריך להוסיף בטופס ההזמנה ע"פ היתר עיסקא שתלוי בביתי [על סמך שטר היתר עיסקא שנמצא חתום בביתו] וההיתר כאן לכתחילה (רביית לאור ההלכה פ"ט ס"כה, עיין רביית ברית פנחס פ"ד ס"כב).

יא. כשעושה מנוי לעיתון או ירחון וכדו' ומשלם מראש לתקופה, ופעמים שהתשלום מוזל בשל כך יוסיף בהסכם ע"פ היתר עיסקא שתלוי בביתי [על סמך החתימה בשטר היתר עיסקא שנמצא בביתו] והיתר זה לכתחילה (נשך כסף פ"ז ס"יז, רביית לאור ההלכה פ"ז ס"יד).

יב. קונה שרוצה לקנות בתשלומים במקום שבו המחיר במזומן זול יותר מתשלומים יכול לעשות היתר עיסקא לצורך זה ע"י שיוסיף בשטר קניה/קבלה/חשבונית ע"פ היתר עיסקא שתלוי בביתי (על סמך החתימה על ההיתר עיסקא הכללי באופן חד פעמי) (נשך כסף פ"ה ס"ז). והיתר זה מוגבל ע"פ התנאים שבסעיף ג לאיזה צורך נקנה החפץ בתשלומים (סס). ולכן עדיף כשבא לקנות בתשלומים לא יתעניין בכלל במחיר במזומן ואז יוכל לקנות בתשלומים ללא צורך בהיתר עיסקא (סו"ת יו"ד ס' קעג ס"א, נשך כסף פ"ה ס"ו).

הטעם: כשקונה בתשלומים והוא יודע שהמחיר במזומן נמוך יותר, הרי המחיר האמיתי הוא המחיר במזומן. וכשקונה בתשלומים הרי הוא בעצם קיבל הלוואה על מחיר המוצר והוא פורע אותו בתשלומים כשך התשלומים גבוה יותר מהמחיר האמיתי של החפץ (במזומן) (סס).

שעור לגברים באשדוד כל יום רביעי אחרי ערבית [8:20] לשעה וחצי בנושא: פרשת שבוע, הלכה, גמרא ע"י הרב גפן בבי"כ מגן אברהם רח' שאולי 3 אזור ד'

זמני תפילות בבי"כ שמחת רפאל רח' האדמ"ר מגור 3 אזור ז' אשדוד בימי חול: שחרית 7:15 (קורבנות) מנחה 7:15, ערבית 8:00 שבת: שחרית 7:45 *מבקשים לחזק את המנינים

שעור לציבור הרחב באשדוד ביום שלישי יב בתמוז ב- 8:15 בערב עם הרב דניאל עשור שליט"א בנושא: אקטואליה בבי"כ נס לישראל רח' הציונות 121 אזור סיטי * ב- 8:00 ערבית

שעור לנשים באשדוד בכל יום רביעי מ- 9:00 עד 10:30 בערב בנושא: הלכות אמונה, עם הרבנית אודל בבי"כ תפארת נוצה -קרואן בגינת הצבעוני אזור ח' * כיבוד קל

טל: 08-8644452 אתר העלון: alonhaihud.co.il דוא"ל: haihud.ashdod@gmail.com